אין דעם זמן הגלות בפרט, איז דאָס ניט ח״ו אויף מאַטערן זיך, נאָר אין דעם איז פאַראַן אַ באַזונדערע מעלה.

דער תכלית [22]) פון השתלשלות העולמות איז ניט צוליב די עולמות העליונים, וויבאַלד אַז פאַר זיי איז עס אַ ירידה מאור פניו יתברך, נאָר דער תכלית איז אין עולם הזה התחתון דוקא, וואָרום אין עולם הזה שטייט דער כוח העצמות.

און אין עולם הזה גופא — האָט מען פאַר גלות מצרים ניט געקענט מקבל זיין די תורה, נאָר דוקא דורכן כור הברזל פון גלות מצרים איז מען געוואָרן כלים אויף קבלת התורה, און ווי עס דרש'נען [23]) רז״ל, אַז פאַרוואָס האָבן אידן מקבל געווען די תורה — ווייל למצרים ירדתם כו'.

י. און דאָס איז אויך וואָס עס שטייט [24]) ואנכי תרגלתי לאפרים:

ביי מתן תורה שטייט [25]), אַז אויב עס וואָלט געווען ששים ריבוא חסר אחד — זעקס הונדערט טויזנט ווייניקער איינער — (ווען דער אחד וואָלט ניט געווען) וואָלט ניט געגעבן געוואָרן די תורה חס ושלום אַפילו צו משה'ן. וואָס דאָס איז דאָך מרומז אין פסוק [26]), שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו, אַז דורך דעם וואָס עס זיינען געווען אַלע שש מאות אלף, אויך די רגלים (פיס), און דער עיקר די רגלים (ווי עס ווערט אין אַן אַנדער אָרט דערקלערט די מעלה פון רגל — קבלת עול), איז געגעבן געוואָרן די תורה וואָס הויבט זיך אָן מיט אנכי, אַז עס איז נמשך געוואָרן דער „אנכי״ צו משה'ן.

דערפאַר איז בשעת דער פסוק רעדט וועגן אפרים'ן, וואָס זיין ענין איז כי הפרני אלקים בארץ עניי, אַז דורך מצרים קומט מען צו צום תכלית העילוי פון מתן תורה, זאָגט ער אויף דעם — ואנכי תרגלתי לאפרים, אַז דורך „תרגלתי״ לשון רגל, — ד. ה. די עבודה פון קבלת עול, — דורך דעם קומט מען צו צום אנכי מי שאנכי.

(משיחות חג השבועות, תשי״ג)

חנוכה

יא. די מצוה פון חנוכה איז אָנצינדן ליכט. ווי אַזוי שאַפט מען ליכט? — מען נעמט בוימל אָדער האָלץ א. ד. גל., ד. ה. אַ גשמיות'דיקע זאַך, און מען וואַרעמט דאָס אָן, ביז עס ווערט אויס גשמי און עס הויבט אָן צו לייכטן אין דעם גאַנצן אַרום.

די ליכט וואָס מען צינדט אָן חנוכה, קומען פון די ליכט וואָס מען פלעגט צינדן אין בית המקדש. אין בית המקדש פלעגט מען יעדע נאַכט צינדן ליכט. אָבער אין דער צייט פון נס חנוכה איז ניט געווען קיין ריינע בוימל צו צינדן די ליכט, האָט דער אויבערשטער געטאָן אַ נס און מען האָט געפונען אַ פך שמן טהור חתום בחותמו של כהן גדול — אַ קריגל ריינע בוימל, פאַרזיגלט מיטן זיגל פון כהן גדול,

22) תניא פל״ו.
23) שבת פח, ב.
24) הושע יא, ג. לקו״ת ויקרא ב, א. במדבר פ, ב. ד״ה לכה דודי תרפ״ט (סה״מ קונטרסים ח״א כא, א).
25) מכילתא דרשב״י (וראה ג״כ מכילתא) יתרו יט, יא. דברים רבה פ״ז, ח.
26) במדבר יא, כא.

— די בוימל וואס אין פך איז געוועזן גענוג קוים אויף איין טאָג, איז געשען אַ נס און עס האָט געברענט אַכט טעג. איז צום אָנדענק פון דעם נס צינדט מען ליכט, אַלע אַכט טעג פון חנוכה.

ניט קוקנדיק אויף דעם וואס די ליכט פון חנוכה קומען פון די ליכט פון מקדש, פונדעסטוועגן זיינען זיי פאַנאַנדערגעטיילט אין עטלעכע זאַכן.

א) אין בית המקדש איז אַלע מאָל געווען די זעלבע צאָל ליכט. דאַקעגן חנוכה גיט מען צו יעדער נאַכט נאָך אַ ליכט.

ב) אין בית המקדש פלעגט מען אָנצינדן די ליכט דוקא בייטאָג, ווען ס'איז נאָך געווען גוט ליכטיק. אָבער חנוכה־ליכט צינדט מען נאָך דעם ווי די זון פאַרגייט.

ג) נרות המקדש זיינען געווען אינווייניק, און נרות חנוכה איז מצוה להניח על פתח ביתו מבחוץ — אינדרויסן.

ד) מצות נרות המשכן והמקדש, איז געווען אין אַ צייט ווען אידן האָט ניט געפעלט אין גשמיות.

ספעציעל אין דער צייט פון משכן אין מדבר האָבן אידן געהאַט אַלץ וואס זיי דאַרפן, עסן האָבן זיי געהאָט מן מן השמים, וואַסער האָבן זיי געהאַט פון בארה של מרים, אויך די לבושים האָבן מיטגעוואַקסן מיט זיי, און געווען שטענדיק ריין [27]).

אַזוי איז אויך די מצוה פון נרות המקדש געגעבן געוואָרן בימי שלמה, וואס ס'איז געווען שלום אין זיין צייט. קיינער האָט ניט מלחמה־געהאַט מיט אידן, אדרבה, מען האָט נאָך זיי געצאָלט מס און ס'איז געווען איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו [28]).

דאָס זעלבע אויך אין רוחניות, וואָרום אַז מען האָט ניט קיין גשמיות'דיקע דאגות, גיט מען זיך אינגאַנצן אַוועק אויף תורה ומצות, רוחניות'דיקע זאַכן, אידישע זאַכן.

דאַקעגן אָבער נרות חנוכה זיינען פאַרבונדן מיט אַ צייט וואס דאָס לאַנד איז געווען אונטער ממשלת יון און די אידישע אַרמיי איז געווען זייער אַ קליינע אין צאָל, אַזוי אויך אין רוחניות, איז ניט געווען קיין שמן טהור אַפילו אויף איין נאַכט.

יב. די אַלע חילוקים זיינען פאַרבונדן איינע מיט די אַנדערע.

בשעת עס איז גוט אין גשמיות, ובמילא אויך אין רוחניות כנ"ל,

— וואָרום ווען אַ איד האָט, גיט ער מיט אַן אָפענער האַנט און מיט אַ ברייטער האַנט אויף ענינים רוחניים —

דאַרף מען ניט האָבן קיין מלחמה און קיין מסירת נפש.

דאַן איז גענוג אַז יעדער טאָג זאָל זיין די זעלבע צאָל, מען מוז ניט צוגעבן נאָך, וואָרום עס גייט אַלץ נאָרמאַל.

אַזוי אויך דאַרף מען ניט לייגן קיין השתדלות צו באַלייכטן די גאַס. די גאַס, די וועלט — איז ניט פינסטער. די מנורה האָט געברענט אין בית המקדש ובמילא איז געווען ליכטיק אויך אין גאַס.

27) רש"י דברים ח, ד.

28) מלכים א ה, ה.

אבער אין אַ צייט פון אַ שווערן מצב, אַ צייט פון מלחמות, און ניט נאָר מלחמות מיט די יונים נאָר אויך מיט אידן מתיונים[29]), וואָרום עס זיינען געווען אַזוינע אידן וואָס האָבן ניט געהאַלטן פון בית המקדש, ניט געהאַלטן פון זעלבסטשטענדיקייט און געוואָלט אַסימילירן זיך מיט די יו־נים.

אין אַזאַ שווערן צושטאַנד, האָט דער אויבערשטער געגעבן די מצוה פון חנוכה־ליכט. אין אַזאַ צייט פאַ־דערט זיך מסירת נפש.

אין אַזאַ צייט איז ווייניק אַז מען זאָל מאַכן ליכטיק ביי זיך אין שטוב, וואָרום אויפן גאַס איז פינסטער, און די פינסטערניש פון גאַס קען דורכ־שפּאַרן אויך אין שטוב, דאַרף מען לייגן השתדלות אויף באַלייכטן די גאַס, מען צינדט חנוכה־ליכט ווען ס'איז פינסטער און לעבן טיר דוקא, בכדי צו באַלייכטן די גאַס.

עס איז ווייניק וואָס ער וועט צינדן ליכט ביי זיך אויפן טיש וואו ער עסט אָדער אויפן שרייב־טיש און עפענען די טיר כדי אַז די ליכט זאָל לייכטן אויך אין גאַס, נאָר מען דאַרף צינדן די ליכט לעבן טיר, מען דאַרף לייגן השתדלות אויף באַלייכטן די גאַס.

אויך איז ווייניק די צאָל ליכט פון די פריערדיקע נעכט. וואָרום מען קען זיך ניט באַנוגענען מיט דעם וואָס מ'איז ניט געוואָרן נידע־ריקער און מען שטייט אויפן זעלבן מצב פון נעכטן, נאָר מען דאַרף גיין אַלץ העכער און העכער.

29) ב"ק פב, ב.

יג. דער סך הכל פון דעם איז:

אין אַ צייט וואָס די פינסטערניש איז גרויס, דאַרף מען ניט נתפעל ווערן פון דער פינסטערניש וואָס אין גאַס, נאָר אדרבה, מען דאַרף גיין מיט אַ מסירת נפש באַלייכטן די גאַס, און יעדער טאָג צוגעבן מער און מער ליכטיקייט, ביז מען וועט ברענגען נאָך שמן טהור, ריינע און קלאָרע בוימל.

און דער אופן אין דעם דאַרף זיין:

א) מען דאַרף זיך ניט באַנוגענען מיט דער מאָס ליכט וואָס מ'האָט באַלויכטן נעכטן, נאָר מען דאַרף אַלע טאָג צוגעבן נאָך. היינט איין ליכט, מאָרגן צוויי, איבערמאָרגן דריי, א. א. וו. אָנהויבן באַלד מיט אַ סך — קען מען דאָך ניט שפּרינגען מיט אַמאָל. מען הויבט אָן מיט איין ליכט, אָבער מען דאַרף באַלד זיין גרייט אויף צינדן מאָרגן צוויי ליכט און איבערמאָרגן דריי.

ב) מען דאַרף זיך ניט באַנוגענען דערמיט וואָס מען מאַכט ליכטיק ביי זיך אין שטוב ובמילא וועט זיין ליכטיק אין גאַס, נאָר מען דאַרף לייגן השתדלות אויף צו באַלייכטן די גאַס.

ג) דער צוגאַנג צו דעם דאַרף זיין מיט מסירת נפש, אַזוי ווי דער ענין נס — העכער פון טבע. מען קוקט אויף אים מיט אַ קרומער אויג, דאַרף ער ניט נתפעל ווערן און טאָן מיט מסירת נפש אויסצופירן די שלי־חות וואָס דער אויבערשטער האָט אים געשיקט.

יד. און דאָס מאָנט מען ביי יעדער אידן, ער זאָל וויסן אַז ער איז אַן

„אמבאַסאַדאָר״ פון דעם אויבערשטן אויף צו אַנוואָרעמען די גשמיות פון זיין טייל וועלט ביז אַז וועט באַלייכטן אים און אויך זיין סביבה.

און דער אופן אין דעם דאַרף זיין, ניט באַנוגענען זיך מיט וואָס ער האָט אויפגעטאָן נעכטן, נאָר אַלע טאָג צוגעבן מער ליכט. מען דאַרף וויסן וואָס מ׳האָט אויפגעטאָן נעכטן כדי צו וויסן וויפל צו מוסיף זיין היינט.

און בשעת מען גייט מיט דעם וועג, — מען גייט מיט אַ מסירת נפש, מען באַנוגענט זיך ניט דערמיט וואָס מען מאַכט ליכטיק ביי זיך, און מען באַנוגנט זיך ניט דערמיט וואָס מ׳האָט שוין אויפגעטאָן, — האָט מען דעם צוזאָג אַז סוף סוף ווערט טאַקע אַזוי, עס ווערט ליכטיק אין גאַס, און אַלע מאָל מיט מערער ליכט, ביז מען געפינט שמן טהור (ריינע בוימל) אויף אָנצינדן אין בית המקדש.

(משיחות כ״א כסלו, תשי״ג)

טו. די מצוה פון נר חנוכה איז אָפּגעטיילט פון אַלע מצות אין צוויי זאַכן:

א) אין אַלע מצות איז פאַראַן דער קיום פון דער מצוה כתקונה, און דער הידור פון דער מצוה. עס איז אָבער ניטאָ קיין הידור מן ההידור.

אַ ראַי׳ אויף דעם איז פון דעם וואָס די גמרא זאָגט: הידור מצוה עד כמה, עד שליש, און דערנאָך זאָגט די גמרא[30] אַז ביז אַ שליש איז משלו, ומכאן ואילך משל הקב״ה. קומט דאָך אויס אַז מען קען מהדר זיין אַן אַ שיעור, און דאָס אַלץ גייט אַריין אין הידור מצוה.

דאַקעגן אָבער ביי מצות נר חנוכה איז פאַראַן ניט נאָר די מצוה אַליין און ניט נאָר דער הידור פון דער מצוה, נאָר אויך מהדרין מן המהדרין.

ב) אין אַלע מצות, זיינען רוב אידן מקיים בלויז די מצוה אַליין. אָבער אין דער מצוה פון נר חנוכה איז דער מנהג ביי אַלע אידן[31] צו מקיים זיין ניט נאָר די מצוה אַליין נאָר אויך דעם הידור, און אַפילו דעם הידור מן ההידור.

טז. אין חנוכה זיינען פאַראַן צוויי ניסים: א) דער נצחון פון דער מל־חמה, וואָס אויף דעם האָט מען מת־קן געווען הלל והודאה. ב) דער נס פון פך השמן, וואָס אויף דעם האָט מען מתקן געווען הדלקת הנרות.

דער ענין פון מהדרין מן המהדרין איז ניט אין מצות הלל והודאה, נאָר אין מצות הדלקת הנרות, וואָס עס איז פאַרבונדן מיטן נס פון פך השמן.

די מעלה פון נס מיטן פך השמן אויף אַלע ניסים, ובכלל אויך דער נס פון נצחון אין דער מלחמה, וועט מען פאַרשטיין נאָך אַ פריערדיקער דערקלערונג אַז אין די הנהגות של־מעלה זיינען פאַראַן דרייערליי אופני הנהגות:

א) הנהגה טבעית, — אַ נאַטיר־לעכע אויפפירונג — וואָס זי גופא קען זיין אַ דערהויבענע, בהצלחה. עס איז טאַקע אַן ענין פון הצלחה, אָבער פונדעסטוועגן איז דאָס אַן הצ־לחה וואָס על פי טבע.

ב) הנהגה ניסית וואָס איז העכער פון טבע. וואָס אַזוי איז אויך געווען

30) ב״ק ט, ב.

31) או״ח סי׳ תרע״א, ס״ב הגהת רמ״א.

דער נצחון המלחמה פון חנוכה — א נס וואס איז העכער פון טבע, ווארום עס איז דאך געווען גבורים ביד חל־שים ורבים ביד מעטים[32]. אויב עס וואלט זיין גבורים ביד גבורים וואלט דאס אויך זיין הצלחה, ווארום עס איז דאך א מלחמה, אבער אלץ ניט נס. גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, איז נס וואס איז העכער פון טבע.

ג) הנהגה וואס איז העכער אויך פון א נס. אן ענין וואס מוז ניט זיין מצד ענינים פון גוף, אדער אפילו פון נשמה, נאר דאס איז א הידור, און אין עניני הנשמה, אט דאס איז געווען דער נס וואס מ'האט געפונען דעם שמן טהור וואס איז געווען אן ענין וואס איז פארבונדן נאר מיט דער נשמה, און נאך מערער, עס איז געווען אויף להראות חיבתם של ישראל (ווארום עפ״י דין האט מען געקענט צינדן אויך מיט שמן טמא, ווייל טומאה דחוי' אדער הותרה בצבור, און דער נס איז געווען בכדי להראות חיבתם של ישראל)[33].

יז. היות אז אלע ענינים של־מעלה זיינען אפהענגיק אין דער עבודה פון מענטשן, זיינען פאראן דריי אופנים אין עבודת האדם, וואס זיי ברענגען די דריי הנהגות הנ״ל.

הנהגה טבעית קומט דורך מקיים זיין תורה און מצות, ווי עס שטייט אם בחוקותי תלכו[34] גו' ונתתי גשמי־כם בעתם ונתנה הארץ יבולה, און די איבעריקע ברכות.

הנהגה ניסית קומט דורך הידור מצוה דוקא, בשעת אז מען באנוגענט זיך ניט מיט מקיים זיין די מצות בלויז ווי עפ״י דין, נאר מען איז מהדר אין דער מצוה, מען זוכט אז די מצוה זאל זיין בהידור, דאן גיט דער אויבערשטער מדה כנגד מדה[35], — די הנהגה שלמעלה מהטבע.

די דריטע הנהגה אבער קומט דורך מסירת נפש דוקא — וואס עס איז נאך העכער ווי דער ענין פון הידור מצוה.

יח. די מעלה פון מס״נ אויף הידור מצוה איז:

הידור מצוה מיינט אז ער טוט ניט די זאך ווייל ער מוז דאס טאן, נאר ער האט א געשמאק אין דעם און טוט דאס מיט א חשק און א חיות. דערפאר זוכט ער אלץ ווי צו פארבעסערן דאס און מאכן עס זאל זיין שיין, הגם ער איז ניט מחויב אין דעם.

— דער משל אויף דעם איז פון א קנעכט וואס איז מקיים דעם באפעל פון דעם מלך, איז אויב ער האט ניט קיין געשמאק און קיין חיות אין דעם, און טוט נאר ווייל ער מוז מקיים זיין דעם באפעל, דאן איז ער מקיים נאר דעם באפעל אליין און זוכט ניט צו מהדר זיין אין דעם, ווייל ער האט ניט קיין געשמאק אין דעם. דאקעגן אויב די זאך איז ביי אים טייער און ער האט א חיות אין דעם, זוכט ער צו מהדר זיין אין דעם —

אבער פונדעסטוועגן איז ער א מציאות פאר זיך, עס איז פאראן דער געשמאק און דער ווילן וואס ער וויל מקיים זיין די מצות, און עס איז פאראן דער וועלער. דאקעגן מסירת נפש הייסט, אז ער איז אינגאנצן קיין מצי־

32) נוסח התפילה.

33) זע אויבן עמוד 81 און ווייטער.

34) ויקרא כו, ג.

35) סנהדרין צ, א.

אות ניט פאַר זיך, און זיין גאַנצע מציאות איז מקיים זיין דעם רצון העליון.

ער איז ניט אויסן אַז ער זאָל זיין דער „טראַכטער", דער „זאָגער" און דער „טוער", ער איז אויסן אַז די זאַך זאָל זיך אָפּטאָן, ובמילא איז אים קיין נפקא מינה ניט, צי די זאַך קומט דורך אים צי דורך אַן אַנדערן, אַבי די זאַך זאָל זיך אָפּטאָן.

און דורך דער עבודה פון מס"נ, אַז ער לייגט זיך אַוועק אינגאַנצן, ער לייגט אַוועק אַפילו זיין נשמה, און דער עיקר איז ביי אים מקיים זיין די מצוה, דאַן צאָלט אָפּ דער אויבער־שטער מדה כנגד מדה, אַז די הנהגה שלמעלה איז העכער פון נס, עס איז אַן ענין וואָס איז אינגאַנצן ניט פאַר־בונדן מיט מציאות.

יט. אַזוי ווי חנוכה זיינען אידן געשטאַנען מיט מס"נ, דערפאַר איז דעמאָלט געווען דער נס פון פך השמן אויף צו באַווייזן חיבתם של ישראל, וואָס עס האָט ניט קיין שייכות מיט ענינים פון מציאות. דורך דעם ענין פון הידורים איז די הנהגה פון ניסים שלמעלה מהטבע, אָבער עס איז פאַר־בונדן מיט גוף, מיט מציאות. אָבער דורך מס"נ וואָס ער לייגט אַוועק זיין מציאות אינגאַנצן, איז די הנהגה מלמעלה אין אַן אופן וואָס איז אינ־גאַנצן ניט נוגע צו מציאות.

אַזוי אויך פון צווייטן זייט, אַז די הנהגה שלמעלה איז ניט פאַרבונדן מיט מציאות, רופט זי אַרויס ביי אידן אַן אַוועקלייג פון מס"נ. און דוקא מס"נ איז דאָ ביי אַלע אידן, אַפילו ביי אַ קל שבקלים ווען עס דערנעמט אים [36] (אַנדערש ווי אין דעם ענין פון תורה, צדקה וכו').

דערפאַר, איז חנוכה וואָס דעמאָלט איז געווען די הנהגה למעלה אוין להראות חיבתם של ישראל — וואָס דאָס האָבן אידן אַרויסגערופן דורך מס"נ — האָט דאָס אַרויסגערופן ביי אידן דעם ענין פון מהדרין מן המהד־רין, ניט נאָר קיום המצות כתקונה, אויך ניט בלויז קיום המצות בהידור, נאָר מהדרין מן המהדרין, אַן אַוועק־לייג און אַ ביטול אין גאַנצן.

און דערפאַר איז אין נר חנוכה פאַראַן דער ענין פון מהדרין מן המהדרין וואָס עס איז ניטאָ ביי אַנדע־רע מצות, און אַלע אידן האָבן דאָס אָנגענומען, ווייל דער גאַנצער ענין פון חנוכה איז מהדרין מן המהדרין — ביטול אין גאַנצן, וואָס דאָס איז דער ענין פון מסירת נפש.

(משיחת נר ה' דחנוכה, תשי"ג)

36) תניא פי"ט. ד"ה אין הקב"ה בא בטרוניא תרפ"ה. ספר המאמרים תש"ט ע' 118.

פרשת ויגש

א. אויפ'ן פסוק ויגש אליו יהודה זאָגן רז"ל [1], אַז אין דער דאָזיקער הגשה (דערנענטערן זיך) צו יוסף'ן, איז יהודה געווען גרייט אויף אַלץ, אויך אויף מלחמה.

פאַרוואָס האָט יהודה אַזוי שטאַרק זיך איינגעשטעלט פאַר בנימין'ען, זאָגט דער פסוק ווייטער „כי עבדך ערב את

1) ב"ר צג, ו.